

CASUS

- GewoonDoen
Je Eigen Stek: wonen in zelfbeheer

GewoonDoen

Je Eigen Stek: wonen in zelfbeheer

Max Huber, Tineke Bouwes, Melvin Dompig, Nordin el Marzkoui & Michiel Lichtenberg

Nordin en Melvin zijn door omstandigheden in de problemen geraakt en thuisloos geworden. Ze hebben een tijdlang van instelling naar instelling gezworven. Uiteindelijk zijn ze in JES terecht gekomen. Daar komen ze weer op krachten en gebruiken hun talenten om mee te helpen aan het besturen van JES. Ze zetten zich niet alleen in voor JES maar ook voor andere dak- en thuislozen. Door hun opgedane ervaring weten ze als geen ander hoe moeilijk en kwetsbaar het bestaan van een dakloze is en hoe ingewikkeld het is daar uit te komen. Met de bijdrage aan dit hoofdstuk bewijzen ze dat” terugkeer in de maatschappij” soms met vallen en opstaan, zeker tot de mogelijkheden behoort.

Inleiding

Eind 2007 is vanuit HVO-Querido onder het motto: “regie aan de burger, de cliënt centraal”, Je Eigen Stek (JES) opgezet, met behulp van subsidie van de gemeente Amsterdam. Sinds 2008 wonen zestien voormalig onbehuisden in een zelfbeheerde voorziening. Aan JES zijn vijf satellietwoningen verbonden waarnaar bewoners van JES doorstromen, met als uiteindelijk doel zelfstandig wonen en maatschappelijke heraansluiting. In het projectplan van JES is het doel geformuleerd: “*Het doel van het project is om zoveel mogelijk onbehuisden aan een eigen woning te helpen.*” Om dit te bereiken werken bewoners en medewerkers van diverse organisaties samen. November 2009 heeft JES de Zilveren Woonladder gewonnen, de prijs voor het beste initiatief in het ‘souterrain’ van de woningmarkt. In de inleiding van dit artikel beschrijven we in het kort de achtergrond van Melvin en Nordin, bewoners van JES en medeauteurs van dit hoofdstuk. Melvin en Nordin zijn drijvende krachten in JES en gebruiken hun talenten. Melvin is nog altijd even creatief en Nordin heeft met de situatie leren leven en is hard op zoek naar stabiliteit in z’n leven. Het contact tussen hem en z’n familie bloeit weer op, en Nordin voelt zich nog steeds verantwoordelijk. Daarbij staat het reilen en zeilen bij JES en de kwaliteit van leven voor zijn lotgenoten centraal. Natuurlijk gaat het niet zonder slag of stoot en zijn er naast hoogtepunten zeker ook dalen. Neemt niet weg dat JES een radicale draai betekent in de verhouding tussen burgers en professionals. Daar komt nog bij dat de bewoners ook elkaar ondersteunen. Professionals en hun organisaties worden gedwongen om zich volgzzaam op te stellen en in overleg met de bewoners te zoeken naar samenwerkingsmogelijkheden. Dat maakt het een interessante praktijk om te onderzoeken, zeker in het licht van de Wet Maatschappelijke Ondersteuning (Wmo) die sociale cohesie, redzaamheid en participatie beoogt te bevorderen. Sinds ongeveer een half jaar gebeurt dit dan ook, vanuit de Amsterdamse Wmo-werkplaats. Sinds het najaar van 2009 wordt door de Hogeschool van Amsterdam vanuit de Karthuizer, het praktijk- en onderzoekscentrum van het Domein Maatschappij en Recht, de Wmo-Werkplaats

Amsterdam uitgevoerd door de programmalijn Outreachend werken, preventie & herstel (zie: <http://amsterdam.wmowerkplaatsen.nl/> & <http://karthuizer.hva.nl/>).

Dit hoofdstuk is een coproductie van bewoners van JES, een bachelor student en onderzoekers van de Hogeschool van Amsterdam, allen betrokken bij de Wmo-Werkplaats. Allereerst wordt kort deze Wmo-Werkplaats besproken, daarna een introductie van het project JES en vervolgens het verhaal van Nordin en Melvin over het verblijf en hun aspiraties. Omdat het onderzoek naar JES in volle gang is, kunnen nog geen uitgebreide onderzoeksresultaten besproken worden. Aan de hand van informatie van binnen-uit en van de verdere bevindingen tot nu toe, waarbij ook twee andere zelforganisaties zijn betrokken, is het zeker mogelijk gebleken een impressie te geven van de krachten die een bundeling van formele en informele zorg met zich mee kunnen brengen. Vanzelfsprekend gaan we niet voorbij aan de eventuele knelpunten van een organisatie in zelfbeheer en mogelijke oplossingen daarvoor. Dit hoofdstuk wordt afgesloten met een terugblik en een korte vooruitblik.

Amsterdamse Wmo-Werkplaats

In de Amsterdamse Wmo-werkplaats vindt vanaf september 2009 onderzoek plaats naar vijf praktijken waarin outreachende professionals werken met specifieke groepen zorgwekkende burgers. We richten ons in de Wmo-werkplaats Amsterdam op de prestatievelden 1, 7, 8 en 9, dat wil zeggen op het bevorderen van zelfregie van zorgwekkende burgers en hun sociale omgeving en op het bevorderen van hun participatie in de samenleving. In de praktijk betekent dit dat professionals leren switchen van een hulpverlenende naar een meer faciliterende rol.

De werkplaats doet onderzoek bij vijf innovatieve praktijken in de regio Amsterdam die zich richten op het bevorderen van processen van informele zorg en zelfregulering bij zeer uiteenlopende doelgroepen: overlast gevende hangjongeren, tienermoeders, eenzame ouderen, ex-onbehuisden (In dit hoofdstuk wordt gesproken over onbehuisden in plaats van dak- en thuislozen, omdat deze term als minder stigmatiserend wordt ervaren) en mensen die leven in een sociaal isolement. Het antwoord op de vraag hoe beter gebruik gemaakt kan worden van de eigen kracht van zorgwekkende burgers en hun sociale omgeving is niet alleen regionaal relevant. Alle Nederlandse gemeenten hebben te maken met beleid en uitvoering van de Wmo, en alle staan voor de uitdaging om door middel van outreachend werken dergelijke burgers op te sporen. Ook zullen zij vervolgens manieren moeten vinden om hun draagkracht, en tenslotte ook hun maatschappelijke participatie, te bevorderen.

Voor dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van de learning histories (leerbiografie) methode. De leerbiografie methode biedt een model waarbinnen meerdere keren met de direct betrokkenen wordt gesproken. Hierdoor ontstaat een *'jointly told tale'*, een gezamenlijk verteld verhaal (Roth & Kleiner, 1996). De leerbiografie methode maakt onderscheid tussen mensen met wie een aantal keer wordt gesproken om hun proces

te volgen en mensen met wie eenmalig een gesprek wordt gevoerd. Concreet zijn meerdere interviews gehouden met (oud-) bewoners van JES en betrokken professionals. Daarnaast is eenmalig gesproken met een aantal betrokkenen, bijvoorbeeld leidinggevenden van de professionals, maar ook medewerkers van andere betrokken organisaties en ambtenaren van betrokken gemeentelijke diensten. De selectie van respondenten is gedaan in overleg met bewoners van JES.

Het project Je Eigen Stek

JES is ontwikkeld door een projectgroep bestaande uit elf onbehuisden en drie medewerkers van HVO-Querido, inclusief een directeur. Het project is gestart met het expliciete doel om (voormalig) onbehuisden voor te bereiden op een zelfstandig leven. Daarom stelt JES voorwaarden aan haar bewoners. Ze moeten zelfvoorzienend zijn (dat wil zeggen, niet ernstig zorgbehoevend). Ook (ernstige) psychiatrische en/of verslavingsproblematiek is niet toegestaan. Nederlands spreken is noodzakelijk. Het belangrijkste is dat ze gemotiveerd zijn om hun vaardigheden te ontwikkelen en bij te dragen aan het project en de groep. Bewoners mogen in principe maar één jaar in het huis blijven wonen, eventueel kunnen ze daarna nog een jaar in een satellietwoning blijven wonen, beschikbaar gesteld door een woningbouwvereniging. In deze satellietwoning krijgen ze woonbegeleiding.

JES wordt onderzocht omdat het een beloftevolle praktijk is, maar dit betekent uiteraard niet dat er geen problemen zijn. Er is nog weinig bekend over de wijze waarop dit soort projecten gefaciliteerd en ondersteund kan worden en welke competenties bewoners nodig hebben om in een dergelijk project te participeren.

Het verhaal van Melvin & Nordin: van zorgvrager naar coproductent

Dakloos zijn geeft het idee in een uitzichtloze situatie te zitten. Slapen met één oog open in erbarmelijke omstandigheden, alleen moeten overleven zonder alle andere dingen die bij een normaal leven horen te kunnen doen of ervaren. Bij een reguliere opvang kan je bij de één maximaal 10 dagen slapen per maand, bij de andere is het een loterij of je terecht kan of niet. Waar je ook slaapt, je wordt altijd vroeg in de ochtend naar buiten geschopt, met je tassen op je rug weer de straat op, want als je spullen achter laat worden ze zonder pardon weggegooid. Overgeleverd zijn aan de hulpverlening waarbij je eigen behoeften en wensen veelal ondergeschikt zijn aan de beperkingen van organisaties en hulpverleners. Gelukkig is er ook 'Je Eigen Stek'.

Alle bewoners zijn het met elkaar eens dat dit de beste plek is in Amsterdam (of zelfs Nederland), natuurlijk op het hebben van een eigen woning na dan. Het feit dat het een doorstroomhuis is in zelfbeheer is daarbij een belangrijk factor. Het maakt de leefbaarheid in een woonproject voor zestien volwassenen meer draagbaar. Je eigen inbreng is zo belangrijk als je zelf wilt dat hij is. In een groot pand waar zestien mensen wonen is veel te regelen, van huishouden tot de administratie en zaken die bijvoorbeeld

belangrijk zijn voor de bewoners op hun weg naar zelfstandig wonen.

De manier van leven met elkaar verandert door de samenstelling van de groep, het is een dynamiek die binnen JES zorgt dat ook het project aan voortdurende verandering onderhevig is. Je kan zien dat bewoners en ex bewoners op elkaar blijven leunen. Door het leven met elkaar is er een soort vertrouwen ontstaan dat ervoor zorgt dat de hulpvraag bij individuen van de woongroep door de groep of personen uit de groep wordt opgepakt. Het kan een vorm van zorg zijn waarbij een jongere bewoner met een oudere bewoner samen naar de dokter gaat, of waar de ene bewoner de andere helpt met behangen als er verhuisd wordt naar een satellietwoning. Materiële dienstverlening wordt op vrijwillige basis door een kerngroep gedaan. Denk bijvoorbeeld aan het invullen van formulieren, bellen naar schuldeisers en daarmee regelingen treffen.

Informele hulp wordt door de groep meer geaccepteerd dan formele hulp omdat de meeste bewoners in het verleden teleurgesteld zijn door de officiële hulpverlening. Toch menen we dat we door de krachten van de bewoners en de professionals te bundelen een veel sterkere positie kunnen krijgen. Deze is soms moeilijk te maken omdat er door het beleid van organisaties geen ruimte is voor de zelfbeschikking die JES beoogt. Door de beleidsmatig georganiseerde hulpverlening voor onbehuisden passen sommige werkprocessen niet bij zelfbeheer en de zelfregie die JES juist zo sterk kunnen maken. De aanpak bij JES leert veel meer verantwoordelijkheid dan een opgelegd traject. Men krijgt meer inzicht en leert voor zichzelf op te komen. Ook het begrip voor de professional en de beperkingen die deze mogelijk heeft, wordt groter.

Het zijn dezelfde professionals die de belangrijke informatie moeten verschaffen, aan de hand waarvan beslissingen worden genomen die van belang zijn voor het doorstroomhuis. Goede informatie is zo belangrijk dat zonder deze informatie zelfbeheer niet mogelijk is. Dit zorgt voor een ontdekkingsreis via formele en informele netwerken waarbij openheid en een gelijkwaardige bejegening het mogelijk maakt voor JES om de eigen zorg voor de bewoners te kunnen vormgeven. Zo werden wij via ons netwerk benaderd door de hoofdofficier van justitie te Amsterdam met de vraag: “waar lopen daklozen tegen aan bij justitie?” Het resulteerde in een klein onderzoek uitgevoerd door bewoners van JES onder de doelgroep van onbehuisden. Justitie was zo blij met het resultaat waarin ook aanbevelingen waren gegeven, dat de bewoners van JES samen met de aandachtsfunctionaris van HVO-Querido zijn verzocht de bevindingen en aanbevelingen toe te lichten tijdens een bijscholing van medewerkers van Justitie. Zo ontstond uit de bewonersgroep een kleine pilot-groep waarvoor een oplossing gezocht werd die mogelijk voor een bredere groep uitgevoerd zou kunnen worden. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om het kwijtschelden van boetes als de betrokkene geen nieuwe boetes meer maakt. Dit is een goed voorbeeld waarbij uitvoering en beleidsbepaling op een heel laagdrempelige manier wordt vorm gegeven.

Participatie door meebeslissen, coproduceren, informeren en adviseren is bij JES dan ook het hoogste goed binnen en buiten het project. Het zelfbeheer is dusdanig inspirerend en leerzaam dat er initiatieven ontstaan waarbij de opgedane kennis bij JES omgezet wordt naar maatschappelijk ondernemen. Op het moment van schrijven wordt er

een project ontwikkeld dat moet gaan voorzien in de materiële en sociaal juridische dienstverlening voor onbehuisten waarbij individuele en collectieve belangenbehartiging een integrale aanpak krijgt, dit is ook wel bekend als straatadvocatuur. De bedoeling is dat ook dit project wordt uitgevoerd door ervaringsdeskundigen wonend bij JES.

Bij JES ben je op jezelf en de groep aangewezen. Er is geen begeleiding die stuurt, slechts professionals die adviseren. Toch is dit soms ook moeilijk. We zijn geen cliënten, maar we mogen bijvoorbeeld de Dienst Werk en Inkomen alleen bellen tijdens het spreekuur voor cliënten. Toch blijft onze instelling van: wat kan je doen voor jezelf en de groep, bijvoorbeeld door de eerder genoemde ondersteuning aan medebewoners. Soms is het wel moeilijk om hulp te vragen en hulp te ontvangen. Soms moet je het dan maar gewoon even overnemen anders bereik je niets en meestal wordt dat wel gewaardeerd. Het is makkelijk om je terug te trekken uit het groepsproces, maar als je aanwezig bent, integreer je meer in de groep en is het ook makkelijker om dingen te doen. Het bouwen van een groep kost veel moeite, maar bouw bruggen, geen muren. Luister, toon aandacht en interesse. Iedereen heeft problemen.

JES is nog aan het zoeken naar een goede manier om andere bewoners actiever te betrekken, maar de motivatie om JES in stand te houden en verder te ontwikkelen blijft aanwezig, want JES is een goede plek om te zijn en terug de straat op, wil niemand!

Onderzoeksbeschrijving

Het doel van het Wmo-werkplaats onderzoek is tweeledig. Enerzijds wordt gekeken naar de competenties die bewoners nodig hebben om te participeren in dit project. Anderzijds wordt gekeken naar de competenties die professionals nodig hebben om dit project te faciliteren en ondersteunen. Dit leidt tot de volgende onderzoeksvragen:

- Welke competenties hebben bewoners in gezamenlijke zelfregie nodig?
- Wat verstaan de bewoners onder zelfregie en participeren?
- Tegen welke problemen lopen de bewoners van JES aan met betrekking tot zelfregie en participatie?
- Welke competenties hebben sociale professionals nodig om hen daarbij te faciliteren en ondersteunen?

In het kader van het project *Beter in meedoen* heeft MOVISIE onlangs de handreiking *Professioneel Ondersteunen* gepubliceerd (Vlaar & van Dam, 2009). In deze handreiking worden vijf kwaliteitscategorieën gedefinieerd waaraan professionals moeten voldoen, die in het kader van de Wmo invulling geven aan samenwerking tussen formele en informele zorg en aan zelfregie van kwetsbare burgers. Deze 5 categorieën betreffen:

- Respectvol bejegenen,
- Eigen regie versterken,
- Integraal benaderen,
- Ontwikkelingsgericht ondersteunen en
- Resultaatsgericht ondersteunen.

Van deze vijf zijn de categorieën *Eigen regie versterken* en *Ontwikkelingsgericht ondersteunen* extra van belang als succesfactoren voor JES. De kwaliteitskenmerken bieden een leidraad om de verhouding tussen professionals en bewoners van JES te analyseren. Schematisch uitgewerkt zien we de volgende vier kantelingen:

1. *Burgers moeten veel meer gezien worden als coproducten dan als consumenten, meer als ervaringsdeskundigen dan als onwetende klanten.* Dit geldt bij uitstek voor de bewoners van JES. Het is zelfs de vraag of er nog sprake is van coproducten en niet van producenten. Deze tekst is een prachtig voorbeeld van coproductie, en misschien ook wel van productie omdat Melvin en Nordin hun eigen verhaal vormgeven.
2. *Professionals moeten zich uit hun fysieke en mentale systeemwereld losmaken en samenwerking zoeken met de leef- en belevingswereld van de kwetsbare burgers.* Om de bewoners van JES adequaat bij te staan en ook om door hen geaccepteerd te worden is het van groot belang dat de professionals zich verdiepen in de achtergrond en problematiek van de bewoners. Als ze dit niet doen, zo blijkt, blijven ze teveel op een afstand en missen de aansluiting. Het is van groot belang dat de professional de balans vindt tussen afstand en dichtbij, tussen afwachten en proactief handelen. Eén van de initiators van JES noemt dit: “Actief op de handen zitten”.
3. *Managers moeten van top-down machtsrelaties afstappen en zich committeren op inhoud via partnerships.* De managers worden incidenteel uitgenodigd tijdens de wekelijkse vergaderingen die gehouden worden bij JES, om mee te denken over de aanpak, in die zin denken ze samen na over de toekomst van JES en bovengenoemde voorbeelden met betrekking tot ontwikkelingen ten aanzien van Justitie en Straatadvocatuur worden ten volle ondersteund. Echter JES blijft afhankelijk met betrekking tot de financiële kant. In dit kader is er voor de top down benadering nog geen adequate oplossing gevonden, en er bestaat op dit punt een verregaande afhankelijkheid van de professionals.
4. *Politici en bestuurders zullen van het vertrouwde opdrachtgever-opdrachtnemermodel moeten afstappen.* In de praktijk blijkt dit heel erg moeilijk. Zeker vanwege het feit dat de bewoners geen duidelijke (juridische) status hebben, maakt dat ze door partijen niet altijd als volwaardige gesprekspartner worden gezien.

Uit het vooronderzoek is gebleken dat een aantal van de betrokken professionals moeite heeft met het vinden van een balans tussen aan de ene kant zelfbeheer stimuleren en aan de andere kant bij willen dragen aan het project. Een literatuurstudie suggereert dat professionals een subtiele manier van balanceren tussen zelfbeschikking en sturing moeten vinden (Engbersen, Sprinkhuizen, Uyterlinde, & Lub, 2008). Dit vereist organisaties die dit steunen. Tegelijkertijd is ook duidelijk geworden dat je de kantelende verhouding tussen burger en professional alleen kan beschrijven als je ook de veranderende rol van de burger beschrijft. Dat wil zeggen dat de bewoners van JES die in het verleden hulp ontvangende cliënt waren, nu gekanteld zijn naar burgers die in toenemende mate zelf de regie nemen over hun leven.

De bewoners van JES ontdekken eigen krachten en vaardigheden, eigen beperkingen en eigen mogelijkheden om daarmee om te gaan. De bewoner maakt zijn eigen plan, waar nodig ondersteund door medebewoners en professionals. Er is in die zin geen integrale benadering. Dit komt omdat er meerdere professionals van verschillende organisaties bij betrokken zijn en zij niet vaak samen met JES en met elkaar overleg hebben. Er wordt dus wel aan doelen gewerkt, maar niet volgens een integrale aanpak aan de hand van vooropgezette en uitgewerkte trajectplannen. De professionals hebben alleen contact met JES. Bij JES is eigen verantwoordelijkheid het uitgangspunt. Wel nemen de bewoners voor elkaar verantwoordelijkheid.

De organisaties waarin de professionals werkzaam zijn geven de ruimte om van een plan, als dat er al is, af te wijken en de professionals hebben zeker invloed in de benadering. Het is soms de vraag of de professional die ruimte ook gebruikt. Voortschrijdend inzicht kan ook niet altijd omgezet worden in een andere aanpak. Als het contact met een of meerdere professional(s) niet bevalt, dan wordt het contact verbroken en een andere oplossing gezocht. Door het afbreken van de relatie krijgen de professionals niet of nauwelijks de kans te leren. Volgens de activiteitstheorie van Engeström leren professionals met name van innoveren van hun eigen werk. Competentieontwikkeling kan worden gezien als een product van verbetering, of van transformatie, van het eigen werk (Miedema & Stam, 2008).

Er wordt nog gezocht naar een goede vorm voor JES. In het project gaat dit om zaken als de intakeprocedure, huisregels, de verschillende rollen van bewoners, de verhouding tot oud-bewoners die in satellietwoningen wonen en de relatie met HVO-Querido. De wijze waarop de samenwerking tussen de verschillende partijen kan worden vorm gegeven is nog niet uitgekristalliseerd en kan nog verbeterd worden. De juridische status van JES is zeker met betrekking tot de financiën en als onderhandelingspartner, een punt van zorg.

Nachtopvang uit Noodzaak Nijmegen (NuNN) & Nachtopvang in Zelfbeheer (NoiZ)

Er zijn weinig huizen in zelfbeheer. JES moet alles nog zelf uitvinden. Om daarmee te helpen, is Michiel, een excellente student van de opleiding Maatschappelijk Werk & Dienstverlening, gevraagd om een vergelijkend onderzoek te doen bij twee andere voorzieningen in zelfbeheer, die beide al een aantal jaar bestaan (NuNN is in 1996 opgericht, NoiZ in 1995).

Nachtopvang uit Noodzaak Nijmegen is een nachtopvang voor onbehuisden die wordt beheerd door de onbehuisden zelf. In NuNN kunnen de bewoners carrière maken. Een gast kan doorgroeien tot beheerder, afhankelijk van zijn motivatie en participatie. Beheerders zijn verantwoordelijk voor de organisatie van NuNN. Zij wonen in een van de beheerderwoningen en maken gebruik van Begeleid Wonen en Geldbeheer. NuNN biedt mogelijkheden zoals scholing die bijdragen aan het ontwikkelen van vaardigheden, eigen verantwoordelijkheid en betekenisgeving. Bovendien bewijzen de bewoners elkaar diensten door de ervaringsdeskundigheid en empowerment die zij inzetten. De betrokken professionals zijn ondersteuners en werken met de presentiebenadering (Baart, 2004). De professionals zijn aanwezig en ondersteunen de bewoners daar waar naar gevraagd wordt. De verantwoordelijkheid voor het maatschappelijk herstel ligt bij de bewoners.

Nachtopvang in Zelfbeheer in Utrecht is een nachtopvang beheerd door ex-dak- en thuislozen met een bad-bed-brood principe. De opvang is voor één of enkele nachten tegen betaling. De nachtopvang heeft uitsluitend dienstverlenende faciliteiten als warme maaltijden tegen bijbetaling, douche, huiskamer, computer, bagageopslag en wasmachines. Gasten van NoiZ kunnen bewoners worden van het gastenverblijf van NoiZ. Dit ligt op het woonerf het Groene Sticht. Om te wonen in het gastenverblijf geldt een werkverplichting van minimaal 20 uur per week. Het gastenverblijf wordt beheerd door mensen die zelf ex-dakloos zijn. Bewoners verrichten taken bij het beheren van de voorziening, zoals huishoudelijke taken. Gasten hebben de mogelijkheid om beheerder te worden. Beheerders kunnen wonen in één van de beheerderwoningen en krijgen woonbegeleiding aangeboden. Zowel de beheerders als de betrokken professionals begeleiden de gasten. De betrokken professionals zijn woonbegeleiders en bieden lichte begeleiding. Ook zij werken met de presentiebenadering.

Spanningen, oplossingen en toekomstplannen van JES

In tegenstelling tot NuNN en NoiZ heeft JES geen eigen professionals in dienst. Tot nu toe is ervoor gekozen vanuit bestaande organisaties gebruik te maken van de hulpverlening. Uit de beschrijving van NuNN en NoiZ zou je op kunnen maken dat het voordelen kan hebben om wel professionals in te huren. Hun voortdurende aanwezigheid kan een gedeelte van de spanning tussen eigen regie en professionele ondersteuning ondervangen. Door *present* te zijn en laagdrempelige gesprekken te voeren kunnen de aanwezige

professionals de bewoners, en hun informele zorg voor elkaar, ondersteunen. Door present te zijn kunnen de professionals ook beter inschatten wanneer ze wel of niet mogen handelen en hoe dan. Daarbij fungeren de professionals ook als verbindingsbrug naar het professionele netwerk, zonder daar overigens tussen te gaan staan.

De presentiebenadering is echter notoir moeilijk te verantwoorden door de niet-planmatige werkwijze en staat dan ook op gespannen voet met bijvoorbeeld het kwaliteitskenmerk *resultaat gericht werken* (Vlaar & van Dam, 2009). Gezien de waardering hiervan door de betrokkenen bij NuNN en NoiZ en de door een aantal bewoners van JES beschreven wens voor een (letterlijk of figuurlijk) aanwezige en benaderbare professional verdient dit wel verdere overweging. Eerder beschreven Melvin en Nordin dat het soms moeilijk is om ondersteuning te vragen en om ondersteuning aan te bieden. Lilian Linders noemt dit in haar recente onderzoek naar onderlinge steun tussen buurtbewoners *vraagverlegenheid* en *aanbodverlegenheid*. Zij suggereert dat professionals die laagdrempelige contacten aangaan met buurtbewoners hier een bemiddelende rol kunnen spelen (Linders, 2010).

Interessant is ook dat NuNN en NoiZ expliciet hebben gemaakt wat de verschillende rollen van bewoners en professionals binnen het project zijn. Mogelijk hebben de professionals hierdoor ook een duidelijker gedefinieerde handelingsruimte. Sommigen van de bij JES betrokken professionals geven aan het moeilijk te vinden om te bepalen in hoeverre zij zich proactief mogen opstellen. Doordat er geen of weinig afspraken zijn is het voor zowel bewoners als professionals onduidelijk wat zij van elkaar kunnen verwachten.

JES is ambitieus in zijn doelstelling, doorstroming na een jaar naar een satellietwoning, of een andere, op eigen kracht gevonden woning. Dit doel is ten dele bereikt, een aantal bewoners is doorgestroomd. Met een deel daarvan gaat het goed, maar sommigen zijn ook weer uitgevallen, mogelijk omdat zij nog onvoldoende voorbereid waren op het weer geheel zelfstandig wonen, een stap waarvan bekend is dat die erg moeilijk is (van Doorn, 2002). Zoals NuNN Villa Bloemenheuvel heeft voor bewoners die niet meer de ambitie hebben om zelfstandig te gaan wonen, zo zijn enkele bewoners van JES bezig met een project voor aanleunwoningen. Bewoners die in groepjes gaan wonen, zodat ze elkaar steun en gezelligheid kunnen bieden. Tegelijkertijd zijn de bewoners aan het zoeken naar mogelijkheden om tijdens het verblijf in JES meer te doen om de overgang naar zelfstandig wonen te versoepelen. De rol van de professionals is nog niet uitgekristalliseerd. JES heeft er op dit moment voor gekozen om een oud bewoner, vroeger werkzaam als maatschappelijk werker, op vrijwillige basis het maatschappelijk werk uit te laten vervoeren. Zij weet als geen ander welke problemen er bij het weer zelfstandig wonen op het pad komen.

Zoals al eerder beschreven biedt JES niet alleen de mogelijkheid voor bewoners om te werken aan het krijgen van een eigen woning, maar wordt ook gewerkt aan collectieve belangenbehartiging. Deze inzet van ervaringsdeskundigheid brengt weer nieuwe vraagstukken met zich mee. Dit vereist namelijk enerzijds van sociale professionals (bij-

voorbeeld een medewerker van een woningbouwvereniging) dat zij de bewoners van JES als gelijkwaardige gesprekspartner zien, anderzijds vereist dit ook van de bewoners van JES dat zij de beperkingen van professionals en organisaties erkennen. Het is van groot belang dat alle betrokkenen hun kennis en kunde en beperkingen met elkaar delen. Ook is het van belang dat de professionals al in een vroeg stadium meer inzicht krijgen in hun doelgroepen, het liefst al als eerstejaars student. Om dit nader gestalte te geven wordt op dit moment gekeken naar de mogelijkheden om in samenwerking met de Hogeschool van Amsterdam een traject te ontwikkelen waarbij o.a. geïnteresseerde bewoners van JES, leren hoe ze hun ervaringsdeskundigheid kunnen inzetten in het onderwijs. Enkele bewoners van JES zijn al betrokken bij voorlichting, inspiratieavonden en in de deelnemersraad. Omgekeerd kijkt de Hogeschool wat zij kan bijdragen aan deskundigheidsbevordering voor de bewoners van JES. Sommige bewoners hebben veel mogelijkheden. Hierbij zou ook gebruik gemaakt kunnen worden van de ervaringen van NuNN met de Erkenning Verworven Competenties -trajecten. Hiermee gaan de bewoners van JES van cliënt, naar coproductent naar nu zelfs producent van ondersteuning voor anderen, zoals we bijvoorbeeld ook zien in het eerder beschreven voorbeeld van sociaaljuridische dienstverlening voor onbehuisden.

Samenvatting en vooruitzicht

Melvin en Nordin beginnen hun verhaal met een beschrijving van de situatie zoals die voor hen was voor ze in JES woonden. Voor veel onbehuisden is de situatie nog steeds slecht op het onmenselijke af. Bewoners van JES willen niet alleen bijdragen aan het verbeteren van hun eigen situatie maar ook aan die van andere onbehuisden. Nu, twee jaar verder, heeft JES niet alleen de eerste sceptis ten aanzien van zestien onbehuisden die in zelfbeheer gingen wonen bestreden, maar begint JES zich ook te bemoeien met de collectieve belangen van onbehuisden in Amsterdam (en Nederland).

Aan het begin van dit hoofdstuk schreven we al dat JES een vrij radicale kanteling betekent in de verhouding tussen burger en professional (en zijn organisatie). In dit hoofdstuk hebben wij een eerste aanzet tot een schets van deze kantelende verhouding gegeven, aan de hand van het verhaal van Melvin en Nordin en aan de hand van de informatie over NuNN en NoiZ. Uiteindelijk zal dit onderzoek leiden tot een bijdrage aan de ontwikkeling van kennis over zelfbeheer, cliëntsturing en de facilitering daarvan met als uiteindelijke doel de beschrijving van de competenties die noodzakelijk zijn voor de bewoner van een huis in zelfbeheer, de sociale professionals en de organisaties. Daarbij zullen adviezen aan de beleidsmakers niet ontbreken. Het uiteindelijke doel is een bijdrage te leveren aan het adequater opleiden van de studenten aan de verschillende hogescholen, het ontwikkelen van nascholingsmodulen en van het formuleren van handvatten voor gemeenten met betrekking tot het stimuleren en faciliteren van zelfbeheer.

Concreet voor JES zien we het ontstaan van partnerships met HVO-Querido, woningbouwverenigingen, gemeentelijke instellingen, cliëntenorganisaties en de Hogeschool van Amsterdam. Daarnaast is JES zich samen met NuNN en NoiZ aan het oriënteren op de mogelijkheid voor een landelijke samenwerking van organisaties in zelfbeheer, om ervaringen uit te wisselen en samen belangen te behartigen.

Welke kant het project zich op gaat bewegen is niet te voorspellen. Maar op de korte termijn staat in ieder geval het verbeteren van de doorstroom, het stimuleren van ervaringsdeskundigheid en het verbeteren van de sociaaljuridische dienstverlening voor onbehuisden op de rol. JES is in volle bloei en biedt met de kennis en de kunde die de bewoners in huis hebben een uitdaging voor andere onbehuisden of organisaties met vergelijkbare aspiraties.